

TỜ TRÌNH

**Về việc xin chủ trương xây dựng hồ sơ
đề nghị xếp hạng di tích cấp quốc gia đặc biệt**

Kính gửi: Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch

Tỉnh Bình Định hiện có 111 di tích được xếp hạng (36 di tích cấp quốc gia, 75 di tích cấp tỉnh), bao gồm các loại hình: lịch sử, kiến trúc nghệ thuật, khảo cổ, danh lam thắng cảnh; trong đó nổi bật là hệ thống di tích phong trào nông dân Tây Sơn và không gian tháp cổ Champa Bình Định.

I. Quần thể di tích phong trào nông dân Tây Sơn:

Phong trào nông dân Tây Sơn là phong trào khởi nghĩa nông dân vĩ đại nhất trong lịch sử dân tộc Việt Nam. Trong vòng 18 năm (1771 – 1789), phong trào đã liên tiếp đánh bại cả ba tập đoàn phong kiến phản động: Nguyễn, Trịnh, Lê, đánh tan 5 vạn quân Xiêm, 29 vạn quân Thanh xâm lược, thống nhất giang sơn về một mối. Đây có thể coi là một cuộc khởi nghĩa nông dân độc đáo, vừa chống áp bức phong kiến, vừa chống xâm lược và cũng là cuộc khởi nghĩa nông dân duy nhất tiến tới giành được chính quyền trong cả nước về tay nhân dân.

Bình Định là cái nôi của phong trào nông dân Tây Sơn, cũng là nơi sinh ra các thủ lĩnh của phong trào: Nguyễn Nhạc, Nguyễn Huệ, Nguyễn Lữ, trong đó nổi bật vai trò lãnh đạo kiệt xuất của người anh hùng dân tộc, Hoàng đế Quang Trung – Nguyễn Huệ. Nói đến Hoàng đế Quang Trung là nói đến một thiên tài quân sự của Việt Nam, thần tốc bách chiến bách thắng với chiến công vang dội ở Quy Nhơn, Phú Xuân, Rạch Gầm - Xoài Mút, mà đỉnh cao là chiến thắng Ngọc Hồi – Đống Đa lịch sử. Không những thế, ông còn là một vị minh quân với tấm lòng đãi sĩ chiêu hiền được nhiều danh sĩ ra giúp sức. Tuyên bố nức lòng dân trong “Chiếu lên ngôi”: “Nhân nghĩa, trung chính là đạo lớn của người. Trẫm nay cùng dân canh tân” đã thể hiện ý tưởng một triều đại mới - triều đại lên ngôi của những người nông dân áo vải.

Là quê hương nơi phát tích của phong trào, hiện nay, trên địa bàn tỉnh Bình Định còn nhiều di tích liên quan đến phong trào nông dân Tây Sơn: Điện thờ Tây Sơn - nơi thờ các thủ lĩnh cùng các văn thần võ tướng nhà Tây Sơn; Thành Hoàng Đế - kinh đô đầu tiên của vương triều Tây Sơn; Khu tâm linh Đàn tế trời đất - nơi anh em Tây Sơn lập đàn tế trời đất để nhận ấn kiếm và cầu trời đất cho

đại nghiệp thành công trước khi khởi binh dựng nghiệp, cùng các di tích khác như: di tích Địa điểm Gò Lãng – quê mẹ của các thủ lĩnh nghĩa quân Tây Sơn; Từ đường Bùi Thị Xuân; Từ đường Võ Văn Dũng, Lăng mộ hiển tổ khảo Tây Sơn tam kiệt... Các di tích này hầu hết đã được đầu tư xây dựng tôn tạo, đặc biệt, di tích Điện thờ Tây Sơn nằm trong khuôn viên Bảo tàng Quang Trung - nơi trưng bày giới thiệu những hiện vật, hình ảnh, tư liệu về phong trào nông dân Tây Sơn đã trở thành tâm điểm thu hút du khách gần xa khi đến với Bình Định. Nơi đây, hàng năm tổ chức lễ hội truyền thống kỷ niệm Chiến thắng Ngọc Hồi - Đống Đa. Nơi đây còn lưu truyền giới thiệu võ Tây Sơn, nhạc võ Tây Sơn, đó là sự tiếp thu tinh hoa của các dòng võ khác nhau để xây dựng dòng võ Tây Sơn với những đặc điểm riêng độc đáo.

Cuộc khởi nghĩa nông dân Tây Sơn ở thế kỷ XVIII là một sự kiện trọng đại đánh dấu một bước chuyển biến đặc biệt quan trọng của lịch sử dân tộc. Phong trào này cũng gắn với tên tuổi của anh hùng dân tộc Quang Trung – Nguyễn Huệ, người đã có ảnh hưởng to lớn đối với tiến trình lịch sử của dân tộc.

II. Không gian tháp cổ Champa Bình Định:

Bình Định trong lịch sử từng là kinh đô Vijaya của vương quốc Champa từ thế kỷ XI đến thế kỷ XV. Trong 5 thế kỷ đó, người Chăm đã để lại trên đất Bình Định nhiều di sản văn hóa vô giá, đặc biệt là hệ thống tháp Chăm. Trong số trên 20 cụm tháp Champa hiện còn trên cả nước, Bình Định là tỉnh có số lượng nhiều nhất (8 cụm tháp với tổng số 14 tháp), tập trung ở các huyện Tuy Phước, An Nhơn, Phù Cát, Tây Sơn và thành phố Quy Nhơn:

1. Tháp Bình Lâm, 1 tháp, xã Phước Hòa, huyện Tuy Phước.
2. Tháp Bánh Ít, 4 tháp, xã Phước Hiệp, huyện Tuy Phước.
3. Tháp Cánh Tiên, 1 tháp, xã Nhơn Hậu, thị xã An Nhơn.
4. Tháp Phú Lộc, 1 tháp, phường Nhơn Thành, thị xã An Nhơn.
5. Tháp Thủ Thiện, 1 tháp, xã Bình Nghi, huyện Tây Sơn.
6. Tháp Hòn Chuông, 1 tháp, xã Cát Tài, huyện Phù Cát.
7. Tháp Dương Long, 3 tháp, xã Tây Bình, huyện Tây Sơn.
8. Tháp Đôi, 2 tháp, phường Đống Đa, thành phố Quy Nhơn.

Có thể nói thời kỳ Vijaya là thời kỳ huy hoàng, một thời kỳ phát triển toàn diện về mọi mặt của dân tộc Chăm trong lịch sử. Vì vậy các tháp Chăm ở Bình Định ngoài ý nghĩa biểu tượng tôn giáo còn thể hiện xu hướng vươn lên án ngữ cả một vùng, khẳng định vị trí độc tôn của mình trong đời sống tinh thần của cư dân Champa. Xu hướng ấy được thể hiện mạnh mẽ trên kiến trúc tháp được xây dựng trên đồi cao với hình khối lớn chắc khỏe, lớp vòm cửa hình mũi lao nhọn, các tháp góc trang trí tầng mái lớp lớp nhô vút lên. Bên cạnh đó, sự ảnh hưởng của kiến trúc Khmer về hình khối, về sự kết hợp vật liệu gạch và đá trong kiến trúc đã tạo cho tháp Chăm Bình Định những nét riêng độc đáo. Từ những đặc trưng đó, các tháp ở Bình Định đã đi vào nghệ thuật Champa với tư thế là một phong cách nghệ thuật độc đáo, rực rỡ, được các nhà nghiên cứu trong và ngoài

nước định danh là phong cách Bình Định, kéo dài gần 500 năm từ thế kỷ XI đến nửa sau thế kỷ XV.

Không những về kiến trúc, nghệ thuật điêu khắc giai đoạn này cũng xuất hiện nhiều yếu tố mới bên cạnh yếu tố kế thừa: hình khối căng hơn, khỏe khoắn hơn, gân guốc hơn. Tất cả những yếu tố mới ấy đã làm cho tác phẩm điêu khắc phong cách Bình Định toát lên vẻ đẹp khỏe khoắn đầy sức sống mặc cho có phần phi thực tế. Mặt khác, nghệ thuật điêu khắc giai đoạn này có nhiều yếu tố ảnh hưởng của nghệ thuật điêu khắc Khômer và xuất hiện bóng dáng của nghệ thuật điêu khắc Đại Việt - thời Lý.

Tháp Chăm Bình Định, đại diện cho một phong cách kiến trúc nghệ thuật Chămpa, với số lượng lớn và phong phú đa dạng về loại hình đã đánh dấu một giai đoạn phát triển rực rỡ về mọi mặt của nền văn hóa Champa, một nền văn hóa lớn góp phần quan trọng làm phong phú thêm bản sắc văn hóa đa dân tộc của cộng đồng các tộc người Việt Nam trong lịch sử.

Những năm qua, bằng nguồn kinh phí của Trung ương và địa phương, tỉnh Bình Định đã và đang ưu tiên từng bước đầu tư cho hệ thống tháp Chăm Bình Định. Hiện nay, đã hoàn thành tu bổ, tôn tạo Tháp Đôi, Tháp Cánh Tiên, Tháp Bánh Ít; đang thi công phục hồi Tháp Dương Long, Tháp Bình Lâm; triển khai quy hoạch Tháp Phú Lộc, Tháp Thủ Thiện; đồng thời, phục chế tượng thờ Lingayoni ở Tháp Đôi; đang tiến hành phục chế tượng thần Siva ở Tháp Bánh Ít và từng bước sẽ nghiên cứu phục hồi không gian tâm linh, không gian lễ hội ở các tháp Chăm Bình Định.

Căn cứ vào khoản 3 Điều 29 Luật Di sản văn hóa năm 2001 được sửa đổi bổ sung năm 2009 quy định tiêu chí để xếp hạng di tích quốc gia đặc biệt,

Để phát huy tốt nhất hai quần thể di tích nói trên về mặt khoa học lịch sử, phục vụ du lịch, phát triển kinh tế, xã hội ở địa phương, Ủy ban nhân dân tỉnh Bình Định kính đề nghị Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch xem xét, cho chủ trương để tỉnh triển khai xây dựng hồ sơ trình Thủ tướng Chính phủ xếp hạng di tích quốc gia đặc biệt hai quần thể di tích sau:

1. Không gian tháp cổ Champa Bình Định.
2. Quần thể di tích phong trào nông dân Tây Sơn.

Kính trình Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch xem xét, cho chủ trương thực hiện./.

Nơi nhận:

- Như trên;
- Hội đồng di sản văn hóa Quốc gia;
- Cục Di sản văn hóa;
- CT, các PCT UBND tỉnh;
- Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch;
- PVPVX;
- Lưu: VT, K5.

M *Bnh*

TM.ỦY BAN NHÂN DÂN TỈNH

Lê Hữu Lộc